

ПУТЕВИ КУЛТУРЕ

ЧАСОПИС ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ

30

Крушевац, 2020.

ПУТЕВИ КУЛТУРЕ

Часопис за културу и уметност

Редакција

Јелена Протић Петронијевић, уредник
Ненад Блажић
Лидија Ужаревић
Јелена Вељковић
Љиљана Панић

Слађана Обрадовић
Славица Недељковић
Небојша Лапчевић
Рајна Маринковић Алексић
Марија Стојадиновић
Јелена Ђорђевић
Јасмина Бановић

Сарадници

Гордана Влаховић
Вељко Стамболија
Живомир Миленковић
Данијела Девин
Александар Чотрић
Радомир Мићуновић

Дизајн и прелом

Јелена Ивановић

Издавач

Културни центар Крушевац
Виолета Капларевић, директор
Топличина 2, Крушевац
тел. +381 37 423 025
www.kck.org.rs, e-mail: kck@kck.org.rs

Покровитељ

Град Крушевац

Штампа

СВЕН ДОО, Ниш

Тираж: 180

Часопис излази два пута годишње
ISSN 1451-3722

За прилоге у часопису не плаћају се ауторски хонорари, јер сва прикупљена средства покривају трошкове штампе.

© Copyright- Сва ауторска права задржава издавач.

САДРЖАЈ

Тема броја: **САРАДЊА**

Реч за Увод

Јелена Протић Петронијевић: ПУТ ПРЕМА ИСТОМ ЦИЉУ.....	9
Зорана Опачић: КЊИГА – ПУТ У СРЕДИШТЕ СЕБЕ И СВЕТА (беседа на Отварању Сајма књига Расинског округа 2019).....	10

ХУМОР И САТИРА

САРАДЊА

МИСЛИ И АФОРИЗМИ

Приредио Александар Чотрић.....	17
Јован Арсић Јовче: Афоризми	21
Оливер Миладиновић: Малдиви.....	23

МУЗИКА/ФИЛМ

Јелена Вељковић: ДРУГИ ФЕСТИВАЛ МУЗИКЕ ЗА ДЕЦУ РАСИНСКОГ ОКРУГА КРУШЕВАЦ 2019.....	27
Бирајмо музику или ће је други изабрати за нас; ЦВЕТ КАРАКТЕРА Јелена Протић Петронијевић: На представљању књиге о музичком животу Крушевца, допуњено издање СВЕ БИЛО ЈЕ МУЗИКА (аутор Радмила Мишић)	31
Златибор Крамарић: ДВЕ ПАЛМЕ.....	35
Драгојло Јовић: САРАДЊА КУЛТУРНОГ ЦЕНТРА КРУШЕВАЦ СА ФРАНЦУСКИМ ИНСТИТУТОМ У БЕОГРАДУ.....	43
Данко Стојић: КОЛИКО ЈЕ ВАЖНА САРАДЊА	44

РАЗГОВОРИ

САРАДЊА КОЈА ТРАЈЕ...

Разговор после представљања књиге <i>Азбукијада</i> : Миливоје Крстић, Саша Миловановић, Љубиша Красић (разговарала Јелена Протић Петронијевић)	49
Др Драган Марић, СВЕТСКИ ЕКСПЕРТ СА БАГДАЛЕ (разговарао и приредио Живомир Миленковић)	52

ПРОЗА / ПУТОПИС

Прича

Светлана Станковић: Самоћа лажног осмеха.....	59
Ирена Ђорђевић: Две приче	
Лија и ја.....	62
Прича једног јасена	65
Гордана Симић: Девојка са лаутом	68

Путопис

Вида Ненадић: Путовање Латинском Америком	70
---	----

БАШТИНА

Александар Гавриловић: ЕПАРХИЈИ РАШКО-ПРИЗРЕНСКОЈ У ПОХОДЕ... ..	95
Никола Миленковић: САРАДЊА БАЛКАНСКИХ САВЕЗНИКА У ПРВОМ БАЛКАНСКОМ РАТУ.....	107

ЕСЕЈИ

Миомир Милинковић: РЕТОРИКА СВЕТЛОСТИ МИЛИЈАНА ДЕСПОТОВИЋА.....	119
Маријана Јовелић: Задатак човека је да пронађе смисао сопствене егзистенције под капом небеском	121
Дајана Цветковић Лазић: СТОПЕ ВРЕМЕНА НЕБОЈШЕ ЛАПЧЕВИЋА.....	128
Зоран Аврамовић: ЈУГОСЛАВИЈА – ПОГРЕШАН СРПСКИ ИЗБОР (о књизи Николе Миленковића: Стварање и распад Југославије).....	130
Милијан Деспотовић: ОСОБЕН ЕСТЕТИЧКИ ВРЕДНОСНИК (Др Милован Гочманац: Лиричност идиличног чојства, књижевно дело Зорана Раонића).....	134
Вељко Стамболија: BRAINSTORMING у школи	137
Раде Вучићевић: ПОЗОРИШТЕ КАО ПОТВРДА МОГУЋНОСТИ ХАИКУ ИЗРАЖА- ВАЊА (о књизи Годоов дублер Душана Видаковића).....	139
О поезији Радомира Мићуновића	
Реч Зорке Мирковић	
ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗБИРКЕ „ПОЉУБНЕ И ПОГУБНЕ ПЕСМЕ“, РАДОМИРА МИЋУ- НОВИЋА.....	142
Ранко Павловић: ДУША КРОЗ ОЧИ СВЈЕДОЧИ.....	148
Томислав Крсмановић: СТИДЉИВИ ЗНАКОВИ БУЋЕЊА КОЛЕКТИВНЕ САВЕСТИ.....	151

ТЕОЛОГИЈА

Иван Миладиновић: Две приче	
Старац Исихије – О захвалности.....	155
Маргита.....	157
Ава Јустин Поповић: ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ЈОВАНА МИЛОСТИВОГ (приредила Редакција).....	160

ИЗЛОЖБЕ

Оливера Штрабац: Изложба мозаика Игора Марковића Страшно, страшно.....	177
Марија Стојадиновић: Изложба Јелене Боровчанин	
ДОДИР СТАКЛА – СВЕТЛОСТ.....	179
Никола Шуица: Изложба слика <i>ОЗАРЕНЕ НАПЕТОСТИ</i> Бојане Николић.....	182

ПОЕЗИЈА

Драгослав Ђорђевић: Ноћне песме	189
Владаца Радојевић: Кроз звуке касног лета.....	190
Вукосав Илић: Благодарна химна Пресветој Богородици у славу и част Њене чудотворне иконе „Тројеручице“, игуманије хиландарске... ..	192
Биљана Миловановић Живак: Историја буре	195
Слободан Симић: Чисто да знаш, Дођи кад хоћеш, Извињење, Да смо се раније срели, Једно те исто	197
Емилија Живојиновић: Тириловим трагом	200
Чедо Ковачевић Чеков: Зов са онога света.....	202
Дане Стојиљковић (1938-2019): Од Железничке станице уз Балканску.....	202
Ања Милошевић: Чујеш ли, Знаш, Тишина, Опраштам, Сећање	205

Портрет песника

Оливера Цветић	
Песмо моја, Злослут, Знамен, Буђење	210
Велимир Ралевић: ОПРОЉЕЋЕНЕ ГОРЧИНЕ	212
Драшко Дошљак: СНОХВАТАЊЕ ОЉБЕ ЦВЕТИЋ	213
Миливоје Илић: Музиком кроз плави цвет сновата	213
Живопис	214
Градимира Карајовић: Боемска	215
Миливоје Вељић: МОЛИТВА	216
Љубиша Ђидић: МАЛИ СЈАЈ НА ОТПУСНОЈ ЛИСТИ БР. 8718.	217
ПЕСМА О СРЦУ.....	218

КЊИЖЕВНА ОМЛАДИНА

Мина Марковић: када научим да чувам сопствен леђа, неопходна опраштања... ..	221
Анђела Деспотовић: Дом.....	224
Ана Марјановић: Несуђеност (О византијском принцу).....	225
Њено тело беше његова виолина.....	226
Марина Крстић: Тишина космоса, Нешто налик на налив перо	228
Гост Књижевне омладине Гимназије у Крушевцу	
Јана Милисављевић: Опоравак, Усамљенима, Гледајући избеглицу.. На дан смрти Мирослава Антића, у знак помена и љубави	232
Песма за децу	
Јана Милисављевић: Сећање на друга из детињства	236

Реч за увод

ТЕМА БРОЈА 30
САРАДЊА

ПУТ ПРЕМА ИСТОМ ЦИЉУ

У речи **култура** која је, знамо, латинског порекла (cultus је партицип прошли од глагола colere, глагол у инфинитиву значи узгајати, штити, поштовати) крије се још много других значења.

Култура је као кућа коју треба одржавати, чувати, спасавати... а састављена је од осетљиве и скупоцене грађе. Та кућа нам је потребна да се у њу склонимо, да у њој живимо. Да нас одбрани и сачува у здрављу. Шта је у темељима културе? Питање је на које би се могли дати различити одговори зависно од схватања, образовања, искуства... А ми ћемо рећи да је у темељима САРАДЊА.

Дугогодишњи рад у култури говори томе у прилог. У пословима везаним за културу човек мало може да уради сам. Заправо, неопходна је комуникација, реч за коју не постоји права замена у српском језику. Али постоји реч САРАДЊА која подразумева комуникацију, заједнички рад, отвореност ума и срца, вештину општења са људима, толеранцију, прихватање других са свим разликама карактера, менталитета, образовања...

Сарадња подразумева сусретање са људима сличним нама и са онима који су различити од нас, подразумева размену искустава, рад на истом подухвату, пут према истом циљу.

Сарадња тражи излаз из сопственог дворишта, путовање, разговор, истрајавање у дружењу, чак и пријатељству зарад заједничког посла.

Један такав посао у којем је пресудна сарадња јесу ПУТЕВИ КУЛТУРЕ.

И тако, сви заједно, сараднички, стигли смо до 30. броја.

Јелена Протић Петронијевић

Зорана Опачић¹

КЊИГА – ПУТ У СРЕДИШТЕ СЕБЕ И СВЕТА

Беседа за Сајам књига Расинског округа 2019.

Неуролози који су испитивали и снимали активности мозга показали су нам следеће: када гледамо телевизију, у нашем мозгу „светле“ свега једна до две тачкице, док говоримо, активирају се центри за језичко мишљење, када решавамо неки задатак, активира се више центара и тако редом. Док читамо лепу књижевност, упошљава се густа мрежа неурона и наш мозак подсећа на светла велеграда. Једино читање активира центре емпатије, апстрактног мишљења, повезивања, уживљавања, центре којима се речи претварају у менталне слике... Укратко, избор је на нама: желимо ли наше умове да сведемо на пасивно вегетирање и предамо се заводљивим светлима екрана или да стварамо сопствени раскошни ватромет у глави?

Иако се никад није читало више него данас, у данашње време све је против лепе књижевности: бомбардовани смо информацијама, најчешће обликованим тако да застраше, ужасну, шокирају; нашу стварност запоседају приземни медијски садржаји и рекламне кампање, обликоване циљано, на основу података које остављамо о себи на интернету; наше време заробљено је борбом за опстанак а наше слободно време усисано је друштвеним мрежама и медијским садржајима који теже да нас обликују као потрошаче, а не као мислећа бића.² Сведоци смо феномена кризе читања која траје већ деценијама. Знамо да се неки хвале чињеницом да књиге нису читали чак ни током свог школовања. Многи родитељи који се прокламативно залажу за важност образовања и читања истовремено изјављују како су преуморни да читају својој деци („Још један начин да се уништи дететова љубав према читању је, наравно, побринути се да нема никаквих књига у његовом окружењу“, каже Нил Гејмен.³) Са друге стране, и деца и одрасли виде како рад и труд нису увек вредновани како заслужују, па ментални напор одбацују као непотребан и узалудан. А књига подразумева време и труд, она нема хиперлинкове, нема лајкове ни фејвове; уколико има илустрације, оне нису анимиране. А опет, она нас подстиче да креирамо сопствени ватромет у глави. Ту светлост обликовала је наша машта а не интернационалне компаније; само тако ми постајемо драгоцени због онога што *јесмо* а не због онога што *имамо* на себи.

Ми смо мала култура и мали народ. Право је чудо како је наша култура упркос

¹ zorana.opacic@uf.bg.ac.rs

² О томе пишу Жил Липовецки, *Парадоксална срећа. Оглед о хиперпотрошачком друштву*, Сремски Карловци / Нови Сад: ИК З. Стојановића, 2008; *Доба празнине. Огледи о савременом индивидуализму*, Сремски Карловци / Нови Сад: ИК З. Стојановића, 2011; Слободан Владушић, *Црњански, Мегалополис, Београд: Службени гласник*, 2011; *Књижевност и коментари*, Београд: Службени гласник, 2017. и др.

³ Нил Гејмен, „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења?“, предавање за „Reading Agency“, 14. 10. 2015, објављено у *Гардијану*, превео Ђ. Цветковић, <https://sinhro.rs/zasto-nasa-buducnost-zavisi-od-biblioteka-citanja-i-sanjarenja/>

свим историјским невољама створила велике писце, велика дела и ништа мање изузетне писце књижевности за децу. Књижевност спада у наше највредније тековине; она постоји и постојаће као драгоцени траг наших духовних домета: „Од многих светова које човеку није поклонила природа већ их је створио његов властити дух, највећи је свет књига. (...) Без речи, без текстова и књига, нема историје, и не постоји појам човечанства“, каже Херман Хесе у есеју „Магија књиге“.⁴ Не заборавимо да у постколонијално, неоимперијалистичко доба појединац који критички промишља свет, префињени естета са изграђеним осећањем за узвишено, за вредно – није пожељан, па се низом стратегија маргинализује и трансформише у потрошача који жели да поседује нове и нове ствари. Бројне социолошке студије указују како се и којим механизмима жудња за *имањем*, уместо за *бивствовањем* брижљиво поспешује и гради. Ефикасност ових стратегија видљива је, нажалост, свуда око нас.

Чему служи лепа књижевност? „Читање фикције, читање из задовољства, једна је од најважнијих ствари коју човек може да уради“, каже Гејмен.⁵ Књиге су пут у средиште сопства – и путоказ за откривање света. Онај ко чита разумева боље себе и свет око себе и уме да на прави начин артикулише те своје спознаје. Без имагинације, уживљавања у књижевно моделовану слику света, довољно уверљиву и занимљиву да јој се предамо – наш дух, мишљење, језичке вештине, наше емоције бивају сиромашнији, мање способни за емпатију, толеранцију, разумевање аргумената – зато што се у њој налазе одговори на универзална питања, драме и дилеме, страх од пролазности, од непознатог, елементарни нагони и пориви, без обзира да ли су јунаци одевени у античке тоге или свемирска одела, да ли се радња дешава у препознатљивој стварности или пределима епске фантастике. То не значи да књижевност, укључујући и ону за млађе, треба да носи искључиво позитивну слику света, напротив; механизме и дубине људског зла, обести, порока можда ћемо најбоље упознати и разумети управо читањем и размишљањем о њима.

Савремена књижевност за децу и младе често проговара о болним и трауматичним или токсичним појавама данашњег света: о усамљености, занемаривању, злостављању, болести, смрти, али и о пријатељству, нежности. Песници региструју различите аспекте друштвене стварности које погађају младе генерације: критички приказујући потрошачки идентитет (нпр. песме Мирјане Булатовић „Потрошач“, „Одложено плаћање уноси радост у наш дом“, „Куповина из фотеље“, „У Милице туђе трепавице“); указујући на ослабљени однос према националној традицији, на живот у шуми медијских и маркетиншких садржаја брендова (визуелне песме Душана Попа Ђурђевога, сачињене од колажа брендова, опомињу на чињеницу да сликовни знакови потрошачког света прерастају у доминантну слику света – међутим, у њима је садржана „одбрана“ књижевног памћења, широки алузивни и цитатни спектар српске књижевности). Савремени аутори упозоравају

⁴ Хесе, Херман, *Магија књиге*, превео В. Деспотов, Ириг / Нови Сад: Српска читаоница и књижница, 1985, 7.

⁵ Исто.

да се ови обрасци утискују у свест младог човека и трајно мењају његов однос према свету, слабећи његов однос према матичној култури.

Књижевност региструје и својеврсни парадокс одрастања произашао из пост-патријархалних породичних релација. Лирски јунаци свесни су мања времена и пажње презаузетих родитеља и растрзани противречним жељама, чежњом за породичном топлином и потребом да се изборе за своја права. Урбани свет опажају као ограничавајућ и нехуман (у песми Радета Обреновића „Поточић мога оца“ млади јунак увиђа у којој мери је његово одрастање артифицијелно а до сродних закључака долазе јунаци из солитера „Песме некад и сад“ и „Протестне градске песме“ Драгомира Ђорђевића).

Године кризе, ратова и пољуљаног националног идентитета условиле су и преиспитивање националних и историјских стереотипа. У ширем историјском плану најрадикалније искуство савременог детињства је тема егзистенцијалне угрожености и обездомљења. Косовска трагедија и измештање из света са којим је срастао, утискује се у свест лирског гласа, о чему пева Мошо Одаловић у песми „Ршуме, јеси ли знао Црњанског“, заснованој на обраћању песнику-пријатељу уз књижевне реминисценције на Црњанскове *Сеобе*. Трагичним догађајима новије историје бави се и Мирјана Булатовић: у песми о бомбардовању „Насртљиви бомбардери“ из привидно шаљиве а заправо застрашујуће перспективе („Нормално дете не разуме / зашто морамо у подруме“; „Ја ћу ипак на сунцу бити / с надом да ће ме промаштити“) пева се о трауми детета које не разуме због чега је његова егзистенција угрожена.

Наведене особености сведоче о ангажовању савремених песника који проговарају и о трауматичним и тамним местима новије историје. Али, исте људске дилеме, поноре и узлете чувају превасходно дела традиције. И она данашња и она прошла успевају да говоре о ономе што додирује свачију душу без обзира на време, град и обичаје, само то треба умети препознати. И да бисмо то препознали морамо читати што више, развијати свој укус, доћи до спознаје колико би наша личност била убога и сиромашна да нисмо прочитали Црњанског, Андрића, Пекића и друге највредне творевине наше књижевности.

Јер, свака проживљена књига мења нас помало: „Фикција може да (...) вас одведе негде где никад нисте били. Једном када посетите друге светове, као онај где се јело чаробно воће, никада не можете да budete задовољни светом у којем сте одрасли. Незадовољство је добра ствар: незадовољни људи могу да измене и побољшају своје светове, учине их бољим, учине их другачијим“.⁶ Због свега тога, књиге нису и не могу бити превазиђене: „Јер убрзо ће се и најдетињастим пијанству напретка наметнути сазнање да рукопис и књиге имају функције које су вечне. Показаће се да су (...) уопште једино средство чијом снагом човечанство задржава историју и трајну свест о самом себи.“⁷ И зато, имамо обавезу пред собом и младим генерацијама да им читамо, да проводимо време заједно и да заједно маштамо: „Надам се да можемо да дамо нашој деци свет у којем ће

⁶ Гејмен, Исто.

⁷ Хесе, Исто, 9.

читати, у којем ће им се читати, у којем ће замишљати и разумети“.⁸

Кад сам ја одрастала, мени је било лакше, из више разлога. Један од њих, пошто је то било препотопских 70-их и 80-их, био је у томе што нису постојали интернет ни мобилни телефони. Други је био тај што су књиге од најранијег детињства представљале моје природно окружење. Зато ми се простори без полица са књигама одувек чине хладни и нехумани. Ту где је данас кафић *Салса* налазила се књижара *Багдала*, и у њој насмејани књижар дугуљастог лица обично у цемперу из ког је вирила крагна кошуље. Полусеновити и помало магични простор књижаре био је испуњен ходницима пуним наслаганих занимљивих непознатих књига које сам загледала, отварала, листала, замишљала шта се може крити у њима. *Багдала* је у то време била издавачка кућа позната по преводилачком раду, па су се у књижари могле наћи књиге са свих континената. Библиотека је појам који је чинио и део мог интимног кућног простора. Наиме, радну собу мог оца и даље називамо *библиотека*, због крцатих полица са књигама до плафона. То што ми је било потпуно природно што сам окружена књигама била је привилегија са којом сам расла и не знајући за другачије. По поласку у школу отац ми је поклатио дебелу зелену свеску, као дневник и замолио ме да се потрудим да у њу записујем белешке што чешће. Те белешке данас представљају урнебесно сведочанство моје децје логике. И зато, читајте и пишите што више, ако ништа друго, како бисте имали чему да се смејете касније, кад одрастете.

Своје излагање желела бих да завршим одломком из песме Пеђе Трајковића „Кад књиге буду у моди“, због тога што верујем у моћ књиге и важност читања.

Ако се једном догоди,
Да све по чудима крене,
Да књиге буду у моди –
(...)

Замислите оне тете тамо,
Којима самоћа лица у строгост намршти,
Како ће се обрадовати само
Кад експлозија читача почне да пршти!
Колико ће здравља да приштеде
Без досадних кафа и без цигарета,
Док снабдевају колоне недогледне
Брдима романа, прича и сонета.

Замислите, људи, та чудеса,
Све девојчице седе с лектиром
И уместо тричаријама ес-ем-еса
Напајају се Сервантесом и Шекспиром!

⁸ Гејмен, Исто.

Замислите, рецимо, дечаке оне
Којима нису једино штиво
Кладионичких тикета колоне
И блентаве рекламе за пиво,
већ Андрића читају
и све живо! (...)

Замислите, наше лепотице цуре
Сада имају нову бригу –
Уз хаљину више нису важни ружеви и фризуре,
Већ коју уз излазак прочитати књигу.

Замислите, министар са портфељом,
Који се досад о свему питао,
Све знао, чуо и видео,
Одлучи да се поздрави с фотељом,
Јер као дете није прочитао
Душка и Ршума,
Па се постидео.